

VJERA KAO OSOBNI IZBOR ILI KARIKATURA IZBORA?

*Izbor i njegova (ne)mogućnost
u uvjetima svakodnevlja*

R
a
z
m
i
š
l
j
a
n
j
a

Činjenica da se čovjek u određenom trenutku povijesti odlučio poigrati vlastitom sudbinom i preuzeti stvar u svoje ruke, nagoviješćući smrt Bogu, od manjeg je značenja u usporedbi sa suvremenom čovjekovom svijesti o nesigurnosti i njegovim (ne)skrivenim nezadovoljstvom životom. "Smrt čovjeka" pokazala se pogubnijom od "smrti Boga"! U prilog novonastale duhovne promjene govore mnogi detalji (ne)predvidivog svakodnevlja. Tako nam civilizacijski trenutak, neumoljivošću sudbine, podastire more zornih primjera čovjeka, s jedne strane nesposobna "prihvatiti" udarac sudbine, s druge strane neotporna pred bujicom pitanja s kojima živi i umire - a najviše pred pitanjem smisla života. Parafrazirajući Kierkegaarda, mogli bismo reći, kako upravo onaj tko *grčevito* nastoji rasputiti smisao vlastitog postojanja, sputaje se time u okove besmisla. Tako na kraju sva težnja za smislom izgleda kao nešto samo po sebi bez smisla.

Mnogi su ljudi pokušali iskazati riječima svu tragiku doživljenog životnog promašaja nakon godina predanog lutanja po duhovnim bespućima. Iz kruga velikih i poznatih nam ljudi, izdvajamo ime našeg suvremenika Dubravka Arbanasa, čovjeka koji svjedoči o probuđenoj vjeri u Isusa Krista na primjeru osobnog obraćenja, te piše: "Dok su drugi ponizno ostajali u krilu kršćanske vjere svojih otaca, ja sam se poput Lučonoše upustio u potpuno neizvjesna i opasna istraživanja. Autoritet Crkve kojim nalaže vjerovati, činio mi se djetinjast i iracionalan, jer je vrijeđao netom izborenu slobodu mišljenja..."¹

Njegov prvotni cilj, čini se, bijaše *različitost* ! Različitost po svaku cijenu. Još je jednom potvrđeno stajalište kako našu religiju zapravo u velikoj mjeri određuje neponovljivo i jedinstveno duhovno iskustvo djetinjstva. Čovjek u procesu duhovnog zrenja pažljivo zamjećuje ljudska ponašanja i brižno ih slaže u mozaik vlastitog duhovnog iskustva, da bi

u trenutku izbora donio odluku - što učiniti. Moderni areopazi, čini se, bijahu Dubravku vjerodostojniji od pokloničkog-vjerničkog klišeja njegovih roditelja i poznanika. Posrijedi je *kriza povjerenja* izazvana razornim osjećajima nelagode kako svaki oblik vjerskog uvjerenja, tog vapaja za smislom i utjehom, nužno mora biti posredovan utabanim institucionalnim stazama. Kao da bi bijeg iz omasovljenosti u osamljenost bio kadar ponuditi zadovoljavajuće rješenje?

Religija, shvaćena kao ozračje u kojem pokušavamo igrati igru gdje smo istovremeno oni koji pitaju i koji pronalaze odgovore unutar tog ozračja, nedvojbeno je stvar čovjekove intimnosti koja isto tako po svaku cijenu pretendira nadilaženju pojedinačnog osjećanja u korist šireg i sveobuhvatnijeg značenja.

Drugim riječima, duhovnost pojedinca ni njemu samom ne ulijeva dovoljno povjerenja ukoliko ne vidi da i drugi ljudi, pa ne znam o kolikoj se maloj i neznačajnoj skupini radilo, dijele s njim jednako duhovno iskustvo.

Bog po novim mjerilima

Nitko nije pošteđen pred najezdom sudbonosnog pitanja smisla niti pred prosudbom vrijednosti osobnog zauzimanja kako bi se, slijedeći ovaj ili onaj životni model, dosegnuo proniknuti smisao. Netko će pritom bez većih poteškoća prepoznati u sebi zadani smisao i vjerno ga slijediti, drugom će pak biti otežan put traženja istine upravo zbog unutarnje praznine, ili osjećanja osobne rastočenosti. Kako bilo, usporedno sa suvremenim 'rastućim' ozbiljenjem svijeta ide i njegov instinktivni zaokret k religiji. Stoga, možemo ustvrditi: svijet se nije mogao nositi s vlastitom ravnodušnošću pa se odlučio za povratak i ponovnu afirmaciju svetoga. No ovaj put valja biti znatno oprezniji! Religija - da, ali skrojena prema novim mjerilima. Bog - da, ali takav bog od kojeg ćemo odsada svi imati više koristi i koji će nam biti neusporedivo bliži i neposredniji u odnosu na staroga Boga. Jednom riječju, novootkriveni bog imao bi biti *bog po mjeri čovjeka* !

Pravi problem nastaje onog trenutka kada se ljudi pokušaju dogovoriti oko te mjere. Problem se zove *pluralnost mišljenja*. Upravo tu kršćani danas doživljavaju svu zahtjevnost svoje vjere i uopće njezinu mogućnost u kulturama koje smatraju provokacijom, fanatizmom, netolerancijom, stajalište da ne postoje samo mišljenja nego da postoji još i jedna istina, s velikim slovom.² U nedostatku sprege između istine i slobode leži dvoznačnost suvremene kulture. Posljedice nastojanja oko ostvarenja bezuvjetno pojmljene slobode su ishapljeli osobni odnosi, fenomen osamljenosti u gomili, sebičnost, egzistencijalna praznina koja stvara nadomjestke prave slobode, kao što su konzumizam, hedonizam, različiti alternativni religijski pokreti, sljedbe u ulozi religije...³

Stoga će i reći papa Ivan Pavao II. da se vjera u Crkvu danas postavlja pred

kršćanina kao zadaća.

Nanovo probuđeno zanimanje za sveto uporno iziskuje na odustajanju od prijašnjeg poklonstva i svesrdno se zauzima za smrt prevladanog znanja. Nema koristi od stare i izmučene religioznosti. Mogli bismo reći "novootkrivena" svjetska religija navješćuje rat svakom obliku posredovane vjere. Jer prema novom viđenju religijske stvarnosti, u važnim životnim pitanjima smisla, svrhe i smrti, svijet ne može zadovoljiti nikakva posredovana obavijest. Vjerodostojno je jedino vlastito religiozno iskustvo koje ima biti posve osobne prirode.

Stoga poklonici novog religijskog koncepta i kažu: ne možemo živjeti u posredovanoj vjeri u posredovanog Boga. Želimo li se osjećati živima nužan je osobni život i vlastiti svjetonazor. Moramo razvijati vlastitu religiju, ne oslanjati se na onu naših roditelja.⁴ Pogotovo ako toj religiji njihovih roditelja nedostaje iskreno predanje u ljubavi koje bi se imalo pokazivati u nesebičnosti, požrtvornosti i nepretjeranoj roditeljskoj skrbi za djecu kroz glavno doba njihova života - doba odrastanja.

Istina i šuma kultova

Ljudska potreba za religijom ne može se ugasiti. To nam napose dokazuje čovjek današnjice, koji unatoč neskrivenoj želji mnogih i sustavnoj kampanji da se uguši glas Boga u svijetu, i dalje, makar načelno, ostaje otvoren za duhovno i kakvo takvo vjersko razumijevanje života. No upravo tu u prostoru osobnog opredjeljenja za život u vjeri ili bez nje, današnji čovjek se razotkriva u svoj svojoj bespomoćnosti. Ljudi se ne opterećuju teškom metafizikom i rijetki su koji pokazuju znakove spremnosti za bilo kakav radikalni zahvat u osobnom životu, jer ih na njega obvezuje vjernost tom metafizičkom. Samo još budale ginu za ideale! Zato je opravdano pitanje: želi li moderni čovjek, doista, biti prožet, svladan otajstvom Boga? (Ivan Pavao II.) Pa ako to i želi, kako je moguće očuvati svježinu duha na putu traženja istine posred šume kultova? Osnovni problem pluralnosti svjetonazora jest taj da više nismo posve sigurni odakle nam prijeti prava opasnost! Borba za dušu suvremenog svijeta je žestoka i nepoštedna. Svi smo mi, htjeli to ili ne, prisiljeni svaki dan iznova ulaziti u 'arenu svakodnevnice'.

Može li svijet, unatoč silini valova pluraliteta, doplivati u mirnu luku jedinstva? Je li, s obzirom na suvremenu religijsku zbilju, moguće živjeti jedinstvo posred raznolikosti? Stavljeni smo pred izbor. Samim tim ostavljen nam je širok prostor za psihologiziranje. Čovjek današnjice, poglavito mladi čovjek, suočen s različitim pokušajima kulturnog profiliranja svijeta, često će nasjesti tuđem profinjnom jeziku i njegovim unaprijed odvajnutim riječima. Štoviše, kada je u pitanju potreba zatamljenja vlastitih religioznih apetita, mladi čovjek će

lakše od ikoga drugoga nasjesti *propovjednicima lakih uspjeha*, slušajući njihova pričanja o novom putu do sreće, zadovoljstva, životnog osmišljenja... Ono što doista oduševljava kod tih samozvanih proroka nove i sretnije budućnosti jest njihov žar, oduševljenje s kojima nastupaju, znakovi duboke, gotovo fanatične samouvjerenosti. S druge strane, imamo kršćanstvo, dvije tisuće godina staru zajednicu vjere, života, zajedničkih strahova i nadanja, zajednicu budućnosti. Sada je pravi trenutak da se zapitamo: što čini prepreku za veće i dublje uzajamno povjerenje između mladih i Crkve?

Odgovornost za tragove narušenog povjerenja valjalo bi potražiti na obje strane. Ne postoji isključivi ili dežurni krivac za posljedice uzdrmanog povjerenja.

Ako bismo htjeli na trenutak pojednostaviti odgovor na postavljeno pitanje, mogli bismo reći: Crkva je krivac zbog organizacijske neinventivnosti, mladi zbog lakovjerne prosudbe o (ne)vrijednosti vjere Crkve. Imamo li u vidu iznimne mogućnosti što nam ih pruža visokorazvijena tehnika, ne bi li ih Crkva mogla bolje iskoristiti u svrhu prodornijeg, ako već ne i vjerodostojnijeg razglašavanja Radosne vijesti. S druge strane, nitko nema 'pravo' na lakovjerne prosudbe o trajnoj vrijednosti onoga što traje već dvije tisuće godina i što je kao takvo nadživjelo sve od najpovoljnijih društvenih procesa do onih najnepovoljnijih.

Dobro razrađen način predstavljanja, podilaženje, najočitiije izraženo preko znakova tobožnje iskrene zabrinutosti za sudbinu pojedinca, što opet ne može sakriti pritajenu nakanu manipulatora da zauzme poziciju Boga, koji ima odgovor, kako na vječna pitanja, tako i na vremenite potrebe moguće žrtve, samo su neka od zapažanja koja primjećujem kod onih koji ne posustaju u propovijedanju svjetovnog otkupljenja. Zanimljivo je da te ponude nove i sretnije budućnosti ljudima dolaze upravo u ključnim trenucima njihova života i prividne planetarne napuštenosti od Boga i bližnjih!

Inače, kad je u pitanju religijska zbilja i traganje čovjeka za unutaršnjom duhovnom ravnotežom, zašto to područje konačno ne bi bilo očuvano od nepoštedne bitke i natjecateljskog mentaliteta suvremene civilizacije. Pa upravo iz razloga što je bitka za dušu suvremenog svijeta najžešća tamo gdje se duh toga svijeta najviše opire.

S kojim pravom i zbog kojih viših ciljeva netko siluje mladu savjest pojedinca? S kakvim moralnim obrazloženjem izvršuje atak na njegovu slobodu izbora pred stvarnošću svetoga? Nazire li se kraj čovjekovoj žudnji da iskorači izvan granica vlastite ograničenosti?

Mediji - novootkrivena svjetska religija i postkomunizam

Bernd Schwarze je dobro zamijetio: mediji nisu samo posrednici poruke, već su i sami određene poruke. U današnje vrijeme oni su jamci da se prisutnost

onoga Drugoga u našoj stvarnosti može reproducirati u svako doba.⁵

Je li pojam svetoga doista u tolikoj mjeri rastezljiv da je s njim moguće manipulirati po različitom ljudskom uvjerenju? S druge strane, što je čovjek, napose mladi čovjek, jer ga se to na poseban način tiče, izgubio: *zanimanje* ili pak *osjećaj - smisao za istinsko sveto*? Kakva mu korist od vjere u "poništiva božanstva"? Njemu osobno, rekao bih, nikakva korist ali ima već netko tko vodi računa o koristi. Uvijek postoji nečije i nekakvo zanimanje iza stvorene kreature božanstva koja nastoji pružiti svojim vjernim poklonicima iluziju samodostatnosti, koristeći se pritom velikim mogućnostima tehnike i već provjerenom učinkovitošću pojedinih audio-vizualnih izvedaba i različitih *art*-efekata. Tako sudjelujući na nekom od mega projekata, npr. koncertu Michaela Jacksona, vi bivate uvučeni u vrlo sličan ritual događanja po shemi već postojećih uhodanih ritualnih radnji koje možete zamijetiti na gotovo svakom liturgijskom slavlju vjernika. Stoga i kaže Schwarze da je prisutnost Drugoga, makar umjetno stvorenu, moguće reproducirati u svako doba i u bezbroj različitih varijacija. Sami poklonici se ponašaju na način istinskog štovatelja, a da se pritom ne zanemaruje ni najmanji detalj istinskog vjerničkog ponašanja: ne nedostaje cvijeća, ni snijega, ni novca, ni molitava, ni zahvale za ugodno provedene trenutke i doživljeno ushićenje. Jednom riječju, posrijedi je iznimno, izvedbeno gledano, kvalitetno oponašanje svega što se događa između Boga i čovjeka. Ali zašto sve to? Zašto se konkretno mladi čovjek ne može zadovoljiti religijom svojih roditelja, ili bolje samozatajnim poklonstvenim štovanjem Boga dalekim od svakog senzacionalizma ili manifestativnog okupljanja? Je li doista riječ o stereotipnim predodžbama i predrasudama? Ili je u pitanju medijska kultura koja *porobljene mase* uvjetuje dručakijim navikama i privikava ih na upravo suprotne senzacionalističke i velike manifestativne komunikacijske strukture.

Naše postkomunističko društvo čini se kao idealno tlo za bogatu sjetvu i još bogatiju žetvu. Zašto? Upravo iz razloga što komunizam nije poznavao te značajnije i brojnije senzacionalističke i manifestativne priredbe. Postkomunističko društvo ne dijeli s drugim zapadnoeuropskim zemljama zajedničko iskustvo *rock* pozornica ili pozamašnjih multimedijalnih projekata. Komunizam je poznavao samo takve projekte koji su mogli dvojako poslužiti: ideologijskom indoktriniranju ili oporbenom diskvalificiranju. Stoga je i razumnjiva tolika prašina tu kod nas oko skorašnjeg i toliko najavljivanog rock spektakla zvanog Rolling Stonesi.

Naše je društvo željno senzacionalizma i ne pita za cijenu. A da stvar bude gora, hrvatski čovjek je napose sklon euforičnom zanosu i lakovjernosti naspram preodjevenih uljeza za koje ne postoji vrijednost koju ne bi mogli pogaziti 'za šaku dolara'. Zašto je hrvatski čovjek takav kakav jest: da li zbog povijesnih društveno-kulturnih okolnosti ili vlastite nepovoljne psihičke konstitucije, drugo

je pitanje!/? No, Hrvat će se jednako ponašati i kao čovjek i kao vjernik.

Sreća u nesreći "iznova probuđene", odnosno, "novootkrivene" religije jest njezina kratkotrajnost i brzoprolaznost. Rekao bih da je sva draž poklonstva prema brzoprolaznim božanstvima upravo podsvjesno znanje da ona to nisu. Zakon promjene je njihova sudbina, a zatrovani mladi život je njihov blagoslov. Dok je tu posrijedi izbor do neke druge prilike i novog izbora, kada više nije moguće govoriti o vjeri i stalnosti odluke, naprotiv o svojevrsnoj ovisnosti, kršćanska vjera nudi *vječni izbor* - trajni izbor čovjeka u Riječi koja je Božji Sin (Ivan Pavao II.). U svakom slučaju, bog ili božica dotjerana i uglađena uz pomoć silikona i plastičnih masa ostaje udaljenija i nedostupnija od Boga kojemu se obraćamo s "ABBA". Zašto? Zato jer svojim bijegom želi sakriti svoju krhkost i najobičniju ljudskost.

Kako je zabavno čuvati nepostojeću tajnu, dok su svi oko tebe uvjereni da ona postoji i da ju ti znaš!

¹D. Arbanas, "Opasno je živjeti bez Boga", *Nova tribina*, Semestralna revija za religiju, kulturu i misaonu orijentaciju, br. 14 - 15 (Split 1997.) 41.

²IVAN PAVAO II., *Prijeći prag nade* (Mozaik knjiga, Zagreb 1994.) 13.

³Usp. Pripremni dokument XLVI. međunarodnog euharistijskog kongresa u Wrocławu u Poljskoj od 25. svibnja do 1. lipnja 1997., "Euharistija i sloboda", *Communio* (Svesci), br. 89 - 90 (1997.) 23.

⁴Usp. M. S. Peck, *Put do ljubavi* (Mladinska knjiga, Zagreb 1992.) 92.

⁵Citirano prema prijevodu Dalibora Davidovića donešenom u *Vijencu*, B. Schwarze, "On line pjesmarica religije", *Vijenac* (13. ožujka 1997. br. 83/V) 20 - 21.) Schwarze na istom mjestu piše: " (...) Ekрани, zvučnici i rock pozornice jamče odmak onostranog svijeta od ovostranog. Čak i kad nam se televizijski aparat nalazi usred sobe za dnevni boravak, time se ipak ne stvara *communio*. (...) Medijski nas susjed, ipak, ne može stvarno dirnuti ili utjecati na nas - barem to još nije u mogućnosti."

fra Joško Kodžoman